

فهرست مطالب

۱۱ سخنی با خواننده

۱۳ مقدمه

بخش اول: کلیات، مفاهیم و چارچوب نظری

۱۹ فصل اول: کلیات

۲۲ مفاهیم و متغیرها

۲۲ مفاهیم

۲۳ مفهوم خشونت

۲۶ خشونت سیاسی

۲۷ محرومیت نسبی و نارضایتی

۳۰ تأثیر محرومیت و نارضایتی در خشونت سیاسی

۳۱ ایدئولوژی

۴۰ بنیادگرایی

۴۶ متغیرها

۴۷ فصل دوم: روش و چارچوب نظری

۴۷ روش تحقیق

۴۸ روش گردآوری و داده‌های پژوهش

۱۰۰	نارضایتی از سیاست آزادی زنان
۱۰۱	دلایل نارضایتی از سیاست آزادی زنان
۱۰۳	بازتاب سیاست آزادی زنان در خشونت‌های سیاسی-اجتماعی
۱۰۴	سیاست آموزش اجباری
۱۰۵	نارضایتی از سیاست اجباری سواد
۱۰۷	بازتاب نارضایتی از سیاست آموزش اجباری در خشونت‌های سیاسی-اجتماعی
۱۱۳	فصل پنجم: نارضایتی و خشونت در دولت مجاهدین
۱۱۴	دلایل نارضایتی از دولت مجاهدین
۱۱۸	نارضایتی شخصیت‌های سیاسی-جهادی از دولت ربانی
۱۱۹	نارضایتی حلقه‌های پشتون از دولت ربانی
۱۲۲	بازتاب نارضایتی از انحصارطلبی دولت ربانی در خشونت سیاسی
۱۲۵	بازتاب نارضایتی طالبان در خشونت‌ورزی‌های سیاسی
۱۲۶	خشونت در هرات
۱۲۸	خشونت‌ورزی طالبان در کابل
۱۳۰	بازتاب نارضایتی طالبان در ترور احمدشاه مسعود
۱۳۲	مخالفت با پاکستان و گرایش به هند، ایران و روسیه
۱۳۴	بازتاب نارضایتی پاکستان و گروه‌های همسو در خشونت سیاسی
۱۳۷	فصل ششم: نارضایتی و خشونت در امارت اسلامی طالبان
۱۳۹	دلایل نارضایتی مردم از طالبان
۱۳۹	سیاست شیعه‌ستیزی طالبان
۱۴۱	بازتاب نارضایتی از سیاست ضد شیعی طالبان در خشونت‌های سیاسی
۱۴۲	عدم پابندی طالبان به اخلاق
۱۴۴	بازتاب نارضایتی از پابندنبودن طالبان به اخلاق در خشونت‌های سیاسی

۴۸	فنون و نحوه تجزیه و تحلیل اطلاعات
۴۸	چارچوب نظری
۵۲	ترسیم طرحی کلی از رؤس مطالب نظریه‌گر
۵۲	خشونت سیاسی؛ نتیجه نارضایتی اجتماعی هستند
۶۳	ساماندهی پژوهش

بخش دوم: نارضایتی و خشونت سیاسی در افغانستان

۶۹	مقدمه
۷۱	فصل سوم: خشونت و نارضایتی در دولت جمهوری
۷۲	سیاست داخلی داود و نارضایتی‌ها
۷۵	برقراری سیستم تک حزبی
۸۰	سیاست خارجی داود و نارضایتی‌ها
۸۴	فصل چهارم: دولت خلقی، نارضایتی‌های سیاسی‌شده و خشونت
۸۶	سیاست جمهوری دموکراتیک: نارضایتی‌ها و خشونت
۸۷	برنامه‌های اجتماعی جمهوری دموکراتیک: نارضایتی‌ها و خشونت
۸۸	اصلاحات ارضی
۹۰	سیاست ارضی جمهوری دموکراتیک و نارضایتی‌ها
۹۱	انطباق‌نیافتن سیاست اصلاحات ارضی با فاکت‌های جامعه افغانستان
۹۲	تعارض سیاست اصلاح ارضی با اخلاقیات جامعه
۹۳	دین اسلام: عامل مهم نارضایتی از سیاست اصلاحات ارضی
۹۵	اجرای رادیکال سیاست اصلاحات ارضی
۹۵	اجرای نامناسب سیاست اصلاحات ارضی
۹۵	بازتاب نارضایتی از سیاست اصلاحات ارضی در خشونت سیاسی-اجتماعی
۹۹	آزادی زنان

ریشه‌های ایدئولوژیک بنیادگرایی در افغانستان ۲۰۰

خوارج ۲۰۰

اصول فکری - سیاسی خوارج ۲۰۱

تکفیر و استعراض ۲۰۱

بازتاب اصل تکفیر بر خشونت‌ورزی‌های خوارج ۲۰۲

خلافت ۲۰۶

بازتاب نظریه انتخاب آزاد در خشونت‌های فرقه‌ای و سیاسی ۲۰۷

اعتقاد به بی‌حکومتی ۲۰۸

بازتاب نفی حکومت در خشونت‌ورزی خوارج ۲۰۹

ایدئولوژی جهاد ۲۰۹

بازتاب ایدئولوژی جهاد در خشونت‌های فرقه‌ای و سیاسی خوارج ۲۱۰

وهابیت ۲۱۱

مبانی فکری - سیاسی وهابیت ۲۱۲

۱. تکفیر مسلمین ۲۱۲

۲. ایدئولوژی جهاد ۲۱۴

بازتاب اصل تکفیر و ایدئولوژی جهاد در خشونت‌ورزی‌های وهابیت ۲۱۵

۳. اخوان‌المسلمین ۲۱۶

مبانی فکری - سیاسی اخوان‌المسلمین ۲۱۸

تکفیر مسلمانان ۲۱۹

ایدئولوژی جهاد ۲۲۱

بازتاب مبانی فکری - سیاسی اخوان در خشونت‌ورزی‌های سیاسی - اجتماعی ۲۲۱

مکتب دیوبندیسم ۲۲۳

مبانی فکری - سیاسی دیوبندیسم ۲۲۴

تکفیر و ارتداد ۲۲۵

انحصار سیاسی ۱۴۶

بازتاب نارضایتی از انحصار سیاسی طالبان در خشونت سیاسی ۱۴۷

بخش سوم: بنیادگرایی و ایدئولوژی کمونیسم - مارکسیسم

و خشونت سیاسی در افغانستان

مقدمه ۱۵۱

فصل هفتم: مارکسیزم - کمونیزم و خشونت سیاسی در افغانستان ۱۵۵

حزب دموکراتیک در تلقی کمونیست‌های افغانستان ۱۵۸

ایدئولوژی حزب ح. د. خ. ا. در تلقی کمونیسم بین‌الملل ۱۶۵

حزب دموکراتیک خلق در تلقی محققان ۱۶۷

حزب دموکراتیک خلق در تلقی محققان افغانستانی ۱۶۷

ایدئولوژی ح. د. خ. ا. در تلقی توده مردم ۱۶۸

ح. د. خ. ا. در تلقی داودخان ۱۶۸

ریشه‌های فرهنگی و ایدئولوژیکی حزب کمونیست افغانستان ۱۶۹

بازتاب مارکسیسم - کمونیسم در خشونت سیاسی افغانستان ۱۷۶

عوامل و ریشه‌های ایدئولوژیک خشونت در کودتای ثور ۱۷۹

برکناری تدریجی کمونیست‌ها در فاصله سال‌های ۱۹۷۴ - ۱۹۷۵ ۱۷۹

ترور خیبر ایدئولوژیست و بنیانگذار کمونیسم در افغانستان ۱۸۰

شرحی از کودتای خونین و خشونت‌بار ثور ۱۸۲

خشونت و دهشت‌افکنی دولت‌های کودتا ۱۸۸

۱. حبس و شکنجه از زبان استاد دانشگاه ۱۹۶

۲. زنده‌به‌گورکردن زندانیان از زبان سرباز فراری ۱۹۷

۳. قتل عام پیروان دیگر ایدئولوژی از زبان استاد دانشگاه ۱۹۸

فصل هشتم: بنیادگرایی، طالبانیسم و خشونت سیاسی در افغانستان ۱۹۹

- ایدئولوژی جهاد ۲۲۶
- بازتاب مبانی فکری دیوبندیسم در خشونت‌های فرقه‌ای - سیاسی ۲۲۷
- ایدئولوژی بنیادگرایی در افغانستان ۲۳۰
- مبانی فکری - سیاسی بنیادگرایی در افغانستان ۲۴۰
- تکفیر ۲۴۰
- جهاد ۲۴۵
- بازتاب تکفیر و جهاد در خشونت‌های سیاسی - اجتماعی افغانستان ۲۴۹
- خشونت‌ورزی علیه دولت به نام جهاد ۲۵۴
- بازتاب مبانی فکری - سیاسی بنیادگرایی در خشونت‌ورزی علیه زنان ۲۵۶
- خاتمه و جمع‌بندی ۲۶۳

کتابنامه

- الف) فارسی و عربی ۲۷۱
- ب) منابع لاتین ۲۸۱

نمایه‌ها

- اعلام ۲۸۳
- کتاب‌ها ۲۸۹
- مکان‌ها ۲۹۰
- اصطلاحات ۲۹۳

سخنی با خواننده

پژوهش در حوزه اندیشه سیاسی از منظر دینی در راستای شناخت مبانی، سرشت و ساختار آن در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی ضرورتی انکارناپذیر یافته است. ژرف‌نگری در مبانی دینی مشتمل بر عقل و آموزه‌های وحیانی و عرف جامعه اسلامی - ایرانی، شرطی اساسی در پویایی پژوهش‌ها برای دستیابی به الگوی مطلوب حکومت اسلامی در دوره جدید است؛ از این رو شناخت، بازخوانی، بازنگری و بومی‌سازی مسائل علم و اندیشه سیاسی، جایگاه ویژه‌ای در این پژوهش‌ها دارند.

بی‌تردید قصد اولیه انقلاب اسلامی هدفمندی و ارتقای کیفیت زندگی مؤمنان براساس نص اسلامی بود. لازمه تحقق این هدف، تربیت اندیشمندان فراوان و انجام تحقیقات به‌روز، کارآمد و معتبر علمی بود که در این راستا با راهنمایی استادان و همکاری طلاب فارغ‌التحصیل علوم سیاسی، زمینه شکل‌گیری پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی در سال ۱۳۷۳ فراهم شد؛ تجربه نو و موفق این پژوهشگران در معرفی بخشی از میراث سیاسی عالمان شیعی و تألیف آثاری مستقل درباره مسائل نوپیدای سیاسی، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های این مرکز و ارتقای آن به پژوهشکده‌ای مستقل مهیا کرد.

این پژوهشکده در راستای ایفای رسالت خود، تولیدات پژوهشی فراوانی را

به جامعه علمی ارائه کرده است؛ از آن جمله می‌توان به تألیف، تصنیف و ترجمه ده‌ها کتاب در حوزه اندیشه سیاسی اسلام اشاره کرد. چشم‌انداز آینده این پژوهشگر تبدیل شدن به مرجعی علمی پیرامون اندیشه سیاسی - دینی است تا بتواند با گردآوری مهم‌ترین تلاش‌ها و اندیشه‌ها به بسیاری از علاقه‌مندان این حوزه، خدمات علمی مؤثری را ارائه کند.

کتاب حاضر با هدف بازشناسی علل خشونت در افغانستان، در قالب آسیب‌شناسی کلی روابط جامعه و دولت در افغانستان برای بهره‌مندی دانشجویان عزیز و طلاب محترم علوم دینی تهیه شده است. امید است علاوه بر جامعه دانشگاهی و حوزوی، دیگر علاقه‌مندان نیز از آن بهره‌مند شوند.

پژوهشگر علوم و اندیشه سیاسی لازم می‌داند از تلاش‌های مؤلف محترم آقای دکتر محمدعارف فصیحی دولتشاهی، ارزیاب و مدیر محترم گروه آقای دکتر رضا عیسی‌نیا و مدیر محترم امور پژوهشی آقای محمود فلاح و تمام دست‌اندرکاران نشر پژوهشگر تشکر و قدردانی کند؛ همچنین از ریاست محترم پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی حجت‌الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر نجف لکزایی که مساعدت‌های مؤثر ایشان نقشی مهم در به سرانجام رسیدن پژوهش حاضر داشت، تشکر نماید؛ در پایان از اداره نشر پژوهشگر به جهت آماده‌سازی و چاپ آن تشکر و قدردانی می‌کند.

این پژوهشگر در راستای حیات و بالندگی خود از انتقادات و پیشنهادهای علمی استادان، صاحب‌نظران و پژوهشگران محترم استقبال می‌کند. امید است این فعالیت‌ها موجبات رشد و پویایی اندیشه سیاسی اسلام را فراهم سازد.

دکتر منصور میراحمدی

مدیر پژوهشگر علوم و اندیشه سیاسی

مقدمه

تاریخ تحولات سیاسی-اجتماعی افغانستان دست‌کم از دهه پنجاه به این سو حکایتگر این مسئله اساسی است که خشونت سیاسی و سازمان‌یافته در این کشور پرمحت، بیش از هر زمان ممکن تنوع داشته و رو به گسترش بوده است. مردم خشونت‌زده این سامان در برهه زمانی مورد نظر، بی‌وسه شاهد بروز خشونت سیاسی در قالب‌های گوناگون بوده و به صورت مشخص وقوع کودتا، آشوب و جنگ‌های خونین درون‌کشوری را تجربه کرده و دیده‌اند.

تکوین، تکثیر و تداوم خشونت در افغانستان به‌خصوص از دهه پنجاه به این طرف اذهان جهانیان و مردم ما را به این سؤال اساسی معطوف می‌سازد که خشونت سیاسی در افغانستان تحت تأثیر چه عواملی امکان بروز یافته است؟ در تلاش برای پاسخگویی دقیق و همه‌جانبه به این سؤال و نیز سؤالات فرعی‌تر، یک رویکرد تلفیقی اتخاذ شده و بر اساس آن موضوع خشونت سیاسی در افغانستان در سطح نظری و عملی بررسی شده است؛ به عبارت دیگر در این تحقیق کوشیده‌ایم علل بروز خشونت جمعی - سیاسی در افغانستان را از طریق الگوی «تد رابرت گر» که در تبیین خشونت سیاسی بر عناصری چون محرومیت و نارضایتی‌های سیاسی - اجتماعی و نیز سائق‌های ایدئولوژیک تأکید و تمرکز

خلجی و دکتر الهه کولایی که در طول نگارش این اثر با تشویق‌ها و راهنمایی‌های عالمانه‌شان، بنده را مورد لطف و محبت بزرگوارانه خود قرار دادند، همچنین از آقای دکتر نجف لکزایی رئیس محترم پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، و آقای دکتر منصور میراحمدی رئیس محترم پژوهشگاه علوم و اندیشه سیاسی و آقایان دکتر رضا عیسی‌نیا، دکتر رجبعلی اسفندیار، دکتر محمود فلاح و نیز دست‌اندرکاران نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی که همکاری صمیمانه‌ای با من داشتند و آماده‌سازی و چاپ و نشر این اثر را انجام دادند، تشکر و قدردانی می‌کنم. بی‌گمان این اثر با کاستی‌های بسیاری همراه است و از این رو چشم به راه پیشنهادهای دلسوزانه و سازنده صاحبان اندیشه هستم.

سپاس آخر را به همسر عزیزم تقدیم می‌کنم که حضورشان در فضای زندگی‌ام مصداق بارز فداکاری و از خودگذشتگی بوده است.

محمد عارف فصیحی دولتشاهی

ویژه می‌کند، تبیین کنیم. گر در باب علل بروز خشونت جمعی - سیاسی جوامع مورد بررسی‌اش، متغیرهای جامعه‌شناسانه و روان‌شناسانه را در هم می‌آمیزد. با این وصف می‌توان قالب نظری او را بر رفتار سیاسی خشونت‌آمیز در افغانستان تطبیق داد. در تبیین علی خشونت سیاسی در افغانستان بر اساس چارچوب نظری مذکور می‌توان به عواملی اشاره کرد که در خشونت سیاسی در این کشور مؤثر افتاده است. این عوامل عبارت‌اند از: ۱. نارضایتی‌های اجتماعی؛ ۲. باورها و ایدئولوژی‌های جدید. منظور از نارضایتی‌های اجتماعی حالت روانی برخاسته از محرومیت‌های سیاسی - اجتماعی است که در افغانستان حضور دیرپا و درازدامن دارد و منظور از ایدئولوژی‌های جدید کمونیسم - مارکسیسم و بنیادگرایی است که از خارج به درون این جامعه راه یافته و در تکوین و تکثیر خشونت در این کشور نقشی جدی و اساسی ایفا کرده است. بر این اساس متغیرهای فوق تأثیر بسیاری در بروز و توسعه خشونت سیاسی در افغانستان داشته‌اند. فلسفه وجودی این کتاب این است که نشان دهد نارضایتی‌های اجتماعی و جاذبه‌های ایدئولوژیک عواملی هستند که خشونت سیاسی را در این کشور به گونه‌ای فزاینده رقم زده‌اند.

بی‌تردید در تدوین این اثر مدیون استادان فرهیخته‌ای هستم که سهمی درخور و سازنده در حیات علمی بنده داشته‌اند و همواره از دریای علم و ادب آنان قطره‌ها بر گرفته‌ام. در اینجا بر خود لازم می‌دانم ضمن سپاس و ستایش از حضرت حق که به من توفیق داد با استعانت از او بتوانم این پژوهش را انجام دهم، از همه استادان و فرهیختگانی که به طرق مختلف در تدوین این نوشتار نقشی اساسی داشتند و نویسنده را مورد حمایت و الطاف بی‌دریغشان قرار دادند، تشکر و قدردانی کنم. از جناب آقای دکتر احمد موثقی، آقای دکتر محسن